

Bijeenkomst Molennetwerk Zuid-Holland

Rondom de molen: van biotoop tot roerend erfgoed

10 april 2025, Delft

Programma

- 13.00 **Woord van welkom door dagvoorzitter** – Marielle Hendriks, Erfgoedhuis ZH
- 13.05 **Het Jaar van de Molenbiotoop** – Agnes de Boer, De Hollandsche Molen
- 13.20 **Collecties buiten musea** – Alexandra van Kleef, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- 13.40 **Roerend erfgoed op molens in ZH: een eerste inventarisatie** – Ellen Steendam, Erfgoedhuis ZH
- 14.00 **Ruimte voor vragen** – Marielle Hendriks
- 14.15 **Toelichting op bezoek aan Molen de Roos** – Molen de Roos
- 14.25 **Pauze**
- 14.50 **Klaarmaken voor excursie** naar Molen de Roos
- 16.45 **Terug in Sociëteit Het Meisjeshuis** voor drankje en hapje (tot 17.30)

Het Jaar van de Molenbiotoop

Agnes de Boer, adviseur Omgevingswet en molenbiotoop,
Vereniging De Hollandsche Molen

De
Hollandsche
Molen

Molennetwerk Zuid-Holland
10 april 2025

Agnes de Boer

Koninklijk
sinds 2023

Maar eerst:

**NATIONALE MOLENDAG
10 EN 11 MEI**

De
Hollandsche
Molen

Laat je
omverblazen

Nationale Molendag
10 & 11 mei 2025

VRIENDENLOTERIJ
nationalemolendag.nl

En:

**VRIENDENLOTERIJ-MOLENPRIJS
2025**

www.molens.nl/jaarvandemolenbiotoop

2025: Jaar van de Molenbiotoop

JAAR
VAN DE
MOLEN
BIOTOOP **2025**

Aanleiding

- Groeiend aantal situaties waar bebouwing en groen windvang belemmeren
- Groeiend aantal situaties waar onvoldoende water beschikbaar is om watermolens te laten draaien
- Belangen molen en omgeving worden onvoldoende meegewogen in ruimtelijke afwegingen door overheid
- Te weinig budget bij moleneigenaren om samen met eigenaren van groen maatregelen te treffen en eventueel te zorgen voor compensatie

Doelstellingen

- **Overheden** zijn zich bewust van de voorwaarden voor een goede molenbiotoop, maken betere afwegingen en weten wat zij kunnen doen om de biotoop te beschermen of te optimaliseren of liefst te verbeteren
- **Molenorganisaties** zijn in staat om bedreiging van eigen molenbiotoop lokaal te agenderen
- De **directe omgeving van molens** is geïnformeerd over het belang van de molenbiotoop
- **Plannenmakers** willen en durven rekening te houden met de molenbiotoop

Activiteiten

- **Pamflet:** campagne naar beleidsmakers, besluitvormers en plantoetsers
- **Website** met gereedschapskist, goede voorbeelden, tips en dossiers
- Introductie **nieuwe standaardrichtlijn** (stappenplan) molenbiotoopadvies
- Pilot **Molenpaspoort**; gegevens verzamelen via crowdsourcing
- Lancering **Snoei- & Bloeifonds** (geld en advies)
- **Lesmateriaal** Gilde van Molenaars is aangepast
- **Visie op watermolens en watermolenbiotoop** samen met watermoleneigenaren, RCE, landschapsorganisaties en lagere overheden
- **Cursus** / webinar / symposium (molenveld, overheid, adviseurs)
- **Bewustwording** bij publiek, omwonenden, creëren van draagvlak voor de molen
- **Versterking molenbiotoopnetwerk** Samenwerking provinciale molenorganisaties
- **Onderzoek naar juridisch 'fonds'** (netwerk, advies, geld)

DOSSIERS VOOR DOELGROEPEN

Kijk hieronder wat jij kunt doen voor een goede molenbiotoop.

Gereedschapskist

Om moleneigenaren en molenaars te helpen zelf aan de slag te gaan met biotoopvraagstukken, hebben we een gereedschapskist ontwikkeld. Daar kunnen natuurlijk ook ambtenaren, landschapsbeheerders, initiatiefnemers en adviseurs gebruik van maken. Hieronder de gereedschappen.

Standaardvragen en -antwoorden →

Biotoopformule →

Goede voorbeeldenbank →

Lopende zaken molenbiotoop →

De
Hollandsche
Molen

Molens zetten
altijd wat in gang

Koninklijk
sinds 2023

DIGITALE HANDREIKING

Het molenerf van koren- en industriemolens in Zuid-Holland

An aerial photograph of a Dutch windmill with a brick body and wooden lattice sails. The mill is situated next to a brick house with a dark roof. In the background, there are green fields, trees, and a body of water under a clear sky. A flag is visible on a pole in the distance.

Nu op de site van het Erfgoedhuis!

**Het molenerf van koren- en industriemolens
in Zuid-Holland**

[https://www.erfgoedhuis-
zh.nl/publicaties/handreiking-molenerf/](https://www.erfgoedhuis-zh.nl/publicaties/handreiking-molenerf/)

ERFGOEDHUIS
ZUID-HOLLAND

Handreiking

Het molenerf van koren- en industriemolens in Zuid-Holland

Inhoud

1	Het molenerf van koren- en industriemolens	03
	Voor wie is deze handreiking?	04
	Het molenerf van de Zuid-Hollandse poldermolen	04
	De molenbiotoop bestaat uit drie componenten	04
	Belang van integrale waardering van molen en molenerf	05
	Wat is 'authentiek' of 'origineel'?	06
	Wat is de intrinsieke en relationele waarde van het molenerf?	06
	Welke gebouwen en objecten stonden op het molenerf?	07
	Verdwenen molenerven en rafelranden	09
	Welke ontwikkelingen kenmerken de overgang naar nieuwe energiebronnen?	10
	Breng de ontwikkeling van je eigen molenerf in kaart	10
2	Voorbeelden van waardevolle molenerven	13
	De Eendracht, Alphen aan den Rijn	14
	De Korenaer, Den Haag-Loosduinen	16
	De Drie Lelies, Maasland	17
	De Lelie en De Ster, Rotterdam	18
	Windlust, Achthuizen	19
	Grondzeilers op of direct aan een dijk	20
	De Korenaar, Stad aan 't Haringvliet	21
	Oostvoorne	22
	Rockanje	23
	Rosmolens op het boerenerf	25
3	Acht bouwstenen	26
4	Beleid en regelgeving	29
	De Omgevingswet en het omgevingsplan	30
	Gemeentelijke monumenten en gezichten	30
	Tips en tricks	31
	Financieringsmogelijkheden	31
	Bronnen en verder lezen	31
	Plaats binnen het totale molenbehoud	32
	Colofon	33

Collecties buiten musea

Alexandra van Kleef, senior adviseur collectiemanagement
binnen en buiten musea,
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Collecties buiten musea

“Roerend erfgoed op locatie”

Door Alexandra van Kleef

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

- Onderdeel van Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Monumenten, Archeologie, Landschap, Collecties & musea
- Drie verschillende locaties: Hoofdkantoor in Amersfoort, CollectieCentrum Nederland in Hooglanderveen en Rijkserfgoedlaboratorium in Amsterdam
- Uitvoeringsdienst en kennisinstituut

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Wat is roerend erfgoed?

Muziekinstrumenten

Universitair erfgoed

Bedrijfscollecties

Historische objecten

Religieus erfgoed

Bouwfragmenten

Kunst

Particuliere
verzamelingen

Naturalia

Medisch & zorg

Digital born

Kunst in de
openbare ruimte

Sporterfgoed

Beroep & ambacht

Militair erfgoed

Mobiel erfgoed

(Maritieme) archeologie

Agrarisch erfgoed

Alles wat we nog
niet weten...

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Wie zijn eigenaren van roerend erfgoed?

Publiekrechtelijke organisaties

Gemeenten

Universiteiten

Rijksoverheid

Private organisaties & personen

Stichtingen en verenigingen
(zoals musea)

Waterschappen

Provincies

Zelfstandige
bestuursorganen

Privé-
verzamelaars

Bedrijven

Wie zijn privé-eigenaren van cultuurgoeederen?

Dit zijn particulieren en private rechtspersonen.

Enkele voorbeelden:

Een particulier

Een sportvereniging

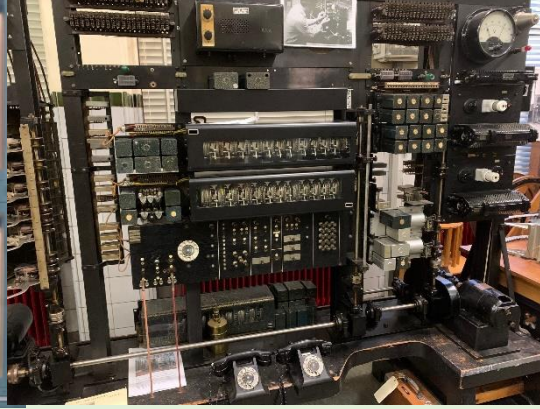
Een kerkgenootschap

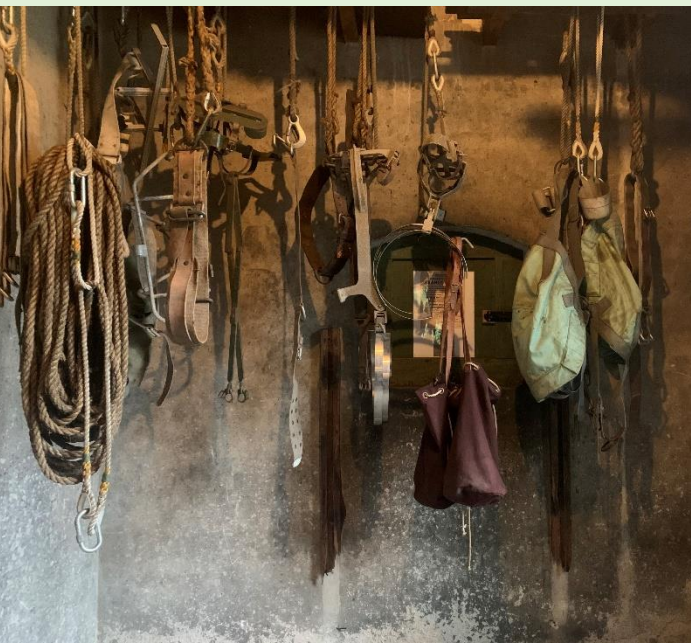
Een bedrijf

Het Rijk, provincies en gemeenten zijn geen particulieren of private rechtspersonen.

Programma Collecties buiten Musea 2021-2024

Hoe kunnen we als RCE niet-museale eigenaren en beheerders van roerend erfgoed beter ondersteunen zodat het erfgoed behouden blijft voor de toekomst?

- Bewustwording
- Belang en kwetsbaarheid van niet-museaal erfgoed
- Verbinding
- Kennisdeling
- Een integrale aanpak van erfgoedzorg

Kennis opgehaald over:

- Technisch erfgoed
- Zorgerfgoed
- Religieus erfgoed
- Missie- en zendingscollecties
- Agrarisch erfgoed
- Bedrijfscollecties
- Historische interieurs
- Molenerfgoed
- Mobiel erfgoed
- Sporterfgoed
- Muziekerfgoed

Samenwerkingen aangegaan met bestaande partners/koepels/netwerken/stichtingen/verenigingen:

LCM/Open, KIEN, VNG, IPO, VBCN, VBH, AFRON, SHVB, FNI, Korpora...etc.

1. Registratie
2. Fotografie
3. Bewaaromstandigheden
4. Schoonmaken
5. Interviewen
6. Focus aanbrengen
7. Bruiklenen
8. Digitaal toegankelijk maken
9. Vervreemding

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Een verzameling inventariseren en registreren

Of een verzameling nu als vanzelf ontstaat of bewust bijeen wordt gebracht, het is fijn een overzicht te hebben. Wat zit er precies in, op welke plek en op welke manier is alles opgeslagen? Een overzicht helpt bij de zorg voor de verzameling. Het biedt ook een handvat bij eventuele vermissingen en mogelijke bruiklenen aan musea voor tentoonstellingen. Zo'n overzicht ontstaat door de voorwerpen in de verzameling te inventariseren en registreren.

Inventariseren houdt in voorwerpen en documenten betrekken alle nuttige informatie vast. Het inventariseren is een nuttige informatie elde.

Hoe groter de verzameling, hoe meer registratiesystemen stappen te maken. Voor individuele objecten, maar ook voor groepen, moet worden overwogen of ze te registreren, dat wil zeggen vergelijkbare insignes i Wanneer er meer tijd is alomvrij uitgesloten voor

Fotograferen van voorwerpen

Bij de registratie van een verzameling is het handig om naast de beschrijving van ieder voorwerp een heldere foto op te nemen die de essentiële kenmerken toont. Dat helpt bijvoorbeeld bij de identificatie. Maar hoe maak je goede foto's van voorwerpen?

Je hoeft geen professionele fotograaf te zijn om bruikbare foto's te maken. Dure apparatuur is evenmin nodig. Een compact camera of een mobiele telefoon met een goede camera werkt prima. Wel is het belangrijk goed na te denken over een aantal punten.

Het begint met de vraag wat je precies wilt laten zien. Maak in ieder geval een overzichtsfoto. Zo'n basisfoto laat zien dat dit het voorwerp is waarvan het gaat. Daarnaast kan een foto van de

Bewaren van verzamelingen

Wie wat bewaart, die heeft wat. Tenminste, als de bewaaromstandigheden goed zijn. Want invloeden van buiten kunnen voorwerpen aantasten. Moettengarden in kleding, schimmel op leer, bruide vlekken in boeken, verbleekte foto's... Met wat aandacht en eenvoudige maatregelen is een hoop schade te voorkomen.

Een verzameling is gevoelig voor invloeden uit de directe omgeving, zoals licht, vochtigheid, luchtvochtigheid en temperatuur en is meestal kwetsbaar voor ongewenste effecten. Denk aan:

De zorg voor de verzameling en plaatsen of niet plaatsen in het f Deze handreiking helpt u bij schade

Schoonmaken van kwetsbare voorwerpen

Een verzameling bevat vaak een diversiteit aan voorwerpen van verschillende materialen en formaten. Sommige robuust, andere fragiel. Ze moeten in ieder geval met zorg worden schoongemaakt. Ook de omgeving waarin ze bewaard worden moet schoon zijn. Want stof en vuil trekken vocht en ongedierte aan en kunnen zo schimmels of schade veroorzaken.

Het doel van schoonmaken is dat voorwerpen behouden blijven voor de toekomst, niet dat ze er als nieuw uitzien. Gebruiksvoorwerpen en petten vervallen iets over de geschiedenis van het voorwerp en geven het karakter. Vraag je dus af of het 'vuil' bij het voorwerp hoort. Veelzijdigheid reinigen kan ook leiden tot slijtage en krassen. Hoe vaak het wassen en drogen is en hoe je dat doet, varieren.

In de informatieblad staan de basisinges en instructies voor het schoonmaken van specifieke voorwerpen. Van meubelen, textiel, speelgoed en glaswerk tot oude gereedschappen, instrumenten en elektrische apparaten. Hebben de voorwerpen meer zorg nodig, ga dan nooit zelf aan de slag, maar raadpleeg een deskundige, zoals een restaurator.

werpen/collecties-buiten-ouden

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Een verzameling inventariseren en registreren

Of een verzameling nu als vanzelf ontstaat of bewust bijeen wordt gebracht, het is fijn een overzicht te hebben. Wat zit er precies in, op welke plek en op welke manier is alles opgeslagen? Een overzicht helpt bij de zorg voor de verzameling. Het biedt ook een handvat bij eventuele vermissingen en mogelijke bruiklenen aan musea voor tentoonstellingen. Zo'n overzicht ontstaat door de voorwerpen in de verzameling te inventariseren en registreren.

Inventariseren houdt in voorwerpen en documenten betrekken alle nuttige informatie vast. Het inventariseren is een nuttige informatie elde.

Hoe groter de verzameling, hoe meer registratiesystemen stappen te maken. Voor individuele objecten, maar ook voor groepen, moet worden overwogen of ze te registreren, dat wil zeggen vergelijkbare insignes i Wanneer er meer tijd is alomvrij uitgesloten voor

Fotograferen van voorwerpen

Bij de registratie van een verzameling is het handig om naast de beschrijving van ieder voorwerp een heldere foto op te nemen die de essentiële kenmerken toont. Dat helpt bijvoorbeeld bij de identificatie. Maar hoe maak je goede foto's van voorwerpen?

Je hoeft geen professionele fotograaf te zijn om bruikbare foto's te maken. Dure apparatuur is evenmin nodig. Een compact camera of een mobiele telefoon met een goede camera werkt prima. Wel is het belangrijk goed na te denken over een aantal punten.

Het begint met de vraag wat je precies wilt laten zien. Maak in ieder geval een overzichtsfoto. Zo'n basisfoto laat zien dat dit het voorwerp is waarvan het gaat. Daarnaast kan een foto van de

Bewaren van verzamelingen

Wie wat bewaart, die heeft wat. Tenminste, als de bewaaromstandigheden goed zijn. Want invloeden van buiten kunnen voorwerpen aantasten. Moettengarden in kleding, schimmel op leer, bruide vlekken in boeken, verbleekte foto's... Met wat aandacht en eenvoudige maatregelen is een hoop schade te voorkomen.

Een verzameling is gevoelig voor invloeden uit de directe omgeving, zoals licht, vochtigheid, luchtvochtigheid en temperatuur en is meestal kwetsbaar voor ongewenste effecten. Denk aan:

De zorg voor de verzameling en plaatsen of niet plaatsen in het f Deze handreiking helpt u bij schade

Schoonmaken van kwetsbare voorwerpen

Een verzameling bevat vaak een diversiteit aan voorwerpen van verschillende materialen en formaten. Sommige robuust, andere fragiel. Ze moeten in ieder geval met zorg worden schoongemaakt. Ook de omgeving waarin ze bewaard worden moet schoon zijn. Want stof en vuil trekken vocht en ongedierte aan en kunnen zo schimmels of schade veroorzaken.

Het doel van schoonmaken is dat voorwerpen behouden blijven voor de toekomst, niet dat ze er als nieuw uitzien. Gebruiksvoorwerpen en petten vervallen iets over de geschiedenis van het voorwerp en geven het karakter. Vraag je dus af of het 'vuil' bij het voorwerp hoort. Veelzijdigheid reinigen kan ook leiden tot slijtage en krassen. Hoe vaak het wassen en drogen is en hoe je dat doet, varieren.

In de informatieblad staan de basisinges en instructies voor het schoonmaken van specifieke voorwerpen. Van meubelen, textiel, speelgoed en glaswerk tot oude gereedschappen, instrumenten en elektrische apparaten. Hebben de voorwerpen meer zorg nodig, ga dan nooit zelf aan de slag, maar raadpleeg een deskundige, zoals een restaurator.

Platforms

- Erfgoed van techniek, arbeid & zorg ➡ Taskforce Erfgoed van de geest
 ➡ Netwerk Roerend agrarisch erfgoed
- Collecties van overheden (Rijk, provincies, gemeentes, waterschappen)
- Geërfd goed – Collecties en verzamelingen uit nalatenschappen
- Kunst in de openbare ruimte

Reeds bestaand:

- Interieurplatform
- Mobiel erfgoed

Adviespraktijk

- Infodesk: info@cultureelerfgoed.nl
- Quickscans
- Werksessies

a.van.kleef@cultureelerfgoed.nl

Tijdschrift en nieuwsbrieven

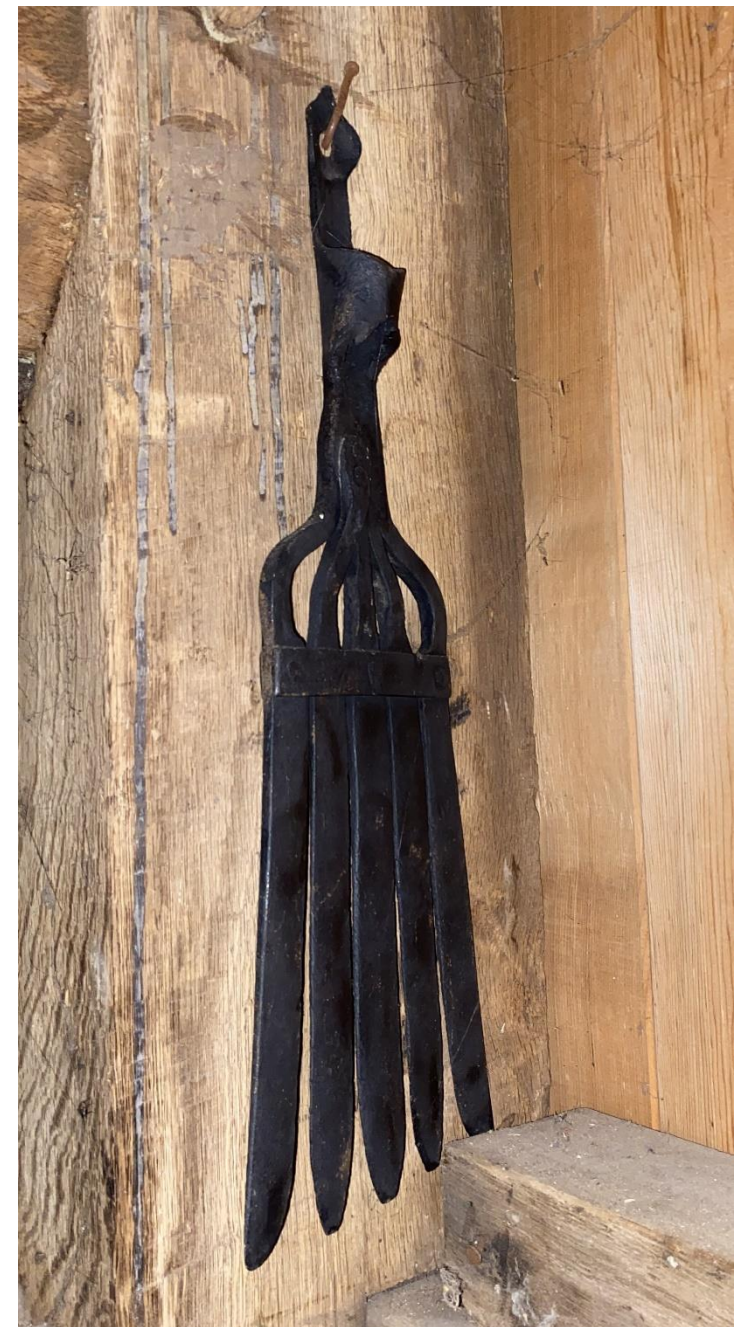
Roerend erfgoed op molens in Zuid-Holland: een eerste inventarisatie

Ellen Steendam, senior adviseur molens en musea,
Erfgoedhuis Zuid-Holland

Roerend erfgoed op molens in Zuid-Holland: een eerste inventarisatie

Ellen Steendam,
Erfgoedhuis Zuid-Holland

Bijeenkomst Molennetwerk Zuid-Holland
10 april 2025, Delft

Aalschaar (Gelkenes Molen)

Roerend erfgoed op molens: de situatie

Grote variatie aan roerend erfgoed op molens!

Molenaars hebben veel kennis over de objecten, maar dit is vaak onvoldoende gedocumenteerd

Eigendomssituatie niet altijd duidelijk en/of vastgelegd

(Bijzondere) items kunnen verdwijnen

Stage opdracht

Eerste inventarisatie: wat is er zoal?

Collectieanatomie maken: indelen in deelcollecties

Kijken naar omvang, gebruik, waardering, aandachtspunten voor behoud

En wat zijn de topstukken?

Over welke objecten zijn verhalen te vertellen?

7 locaties (poldermolens, korenmolens, houtzaagmolen)

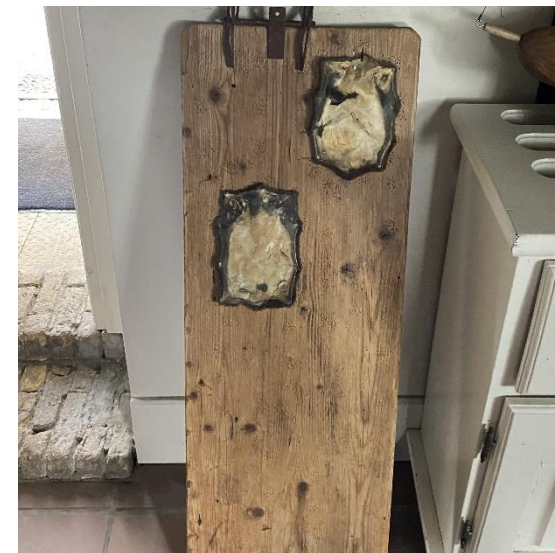
Bilhamer en gereedschap voor ronding groef maalsteen (Molen De Eendracht)

Lampetkan en olielamp (Molen De Vlieger)

Plank voor opspannen mollenhuiden (Werelderfgoed Kinderdijk)

Betonnen bak voor bluswater (Gelkenes Molen)

Foto's, archief en persoonlijke items vml korenmolenaar (Molen Goidschalxoord)

Molenmodel (De Salamander)

Indelen in deelcollecties

Afhankelijk van eigen voorkeur te onderscheiden op basis van bv:

- Type object
- Materiaal
- Thema

Visnetten (Gelkenes Molen)

Topstukken

Van oorsprong behorend bij deze molen?

Uniek item?

Het vertelt een (persoonlijk) verhaal?

Naaigerei voor visnetten (Westermolen)

Eerste observaties

Wat is 'collectie', wat niet?

Nog in gebruik of 'museaal'

Eigendomssituatie

Risico's (diefstal, dissociatie)

Vervolg: samen met de betrokkenen,
molenaars en moleneigenaren

Museummolen Blokweer, Werelderfgoed Kinderdijk

Vragen?

Meer weten of meedoen, neem contact met ons op!

Ellen Steendam

steendam@erfgoedhuis-zh.nl

Mark Ravesloot!

Molen de Roos in Delft

Pauze

14.50 vertrek naar Molen de Roos